

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — पद पाठः

षष्ठकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः

सोममन्त्रब्राह्मणनिरूपणं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

यज्ञेन। वै। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। प्रजा इति प्र—जाः। असृजत। ताः। उपयज्झि-
रित्युपयट्—भिः। एव। असृजत। यत्। उपयज इत्युप—यजः। उपयजतीत्युप—यजति।
प्रजा इति प्र—जाः। एव। तत्। यजमानः। सृजते। जघनाद्धादिति जघन—अद्धात्। अवेति।
द्यति। जघनाद्धादिति जघन—अद्धात्। हि। प्रजा इति प्र—जाः। प्रजायन्त इति प्र—जायन्ते।
स्थविमतः। अवेति। द्यति। स्थविमतः। हि। प्रजा इति प्र—जाः। प्रजायन्त इति प्र—जायन्ते।
असंभिन्दन्नित्यसं—भिन्दन्। अवेति। द्यति। प्राणानामिति प्र—अनानाम्। असंभेदायेत्यसं—
भेदाय। न। पर्यावर्तयतीति परि—आवर्तयति। यत्। पर्यावर्तयेदिति परि—आवर्तयेत्। उदा-
वर्तः। प्रजा इति प्र—जाः। ग्राहुकः। स्यात्। समुद्रम्। गच्छ। स्वाहा। इति। आह। रेतः। १
(५०) ॥ [१] ॥ एव। तत्। दधाति। अन्तरिखम्। गच्छ। स्वाहा। इति। आह। अन्तरि-
ख्वेण। एव। अस्मै। प्रजा इति प्र—जाः। प्रेति। जनयति। अन्तरिखम्। हि। अन्विति। प्रजा
इति प्र—जाः। प्रजायन्त इति प्र—जायन्ते। देवम्। सवितारम्। गच्छ। स्वाहा। इति। आह।
सवितृप्रसूत इति सवितृ—प्रसूतः। एव। अस्मै। प्रजा इति प्र—जाः। प्रेति। जनयति। अहोरात्रे
इत्यहः—रात्रे। गच्छ। स्वाहा। इति। आह। अहोरात्राभ्यामित्यहः—रात्राभ्याम्। एव। अस्मै।
प्रजा इति प्र—जाः। प्रेति। जनयति। अहोरात्रे इत्यहः—रात्रे। हि। अन्विति। प्रजा इति प्र—
जाः। प्रजायन्त इति प्र—जायन्ते। मित्रावरुणाविति मित्रा—वरुणौ। गच्छ। स्वाहा। २ (५०)

॥ [२] ॥ इति॑ । आ॒ह । प्र॒जास्वि॑ति॒ प्र—जा॒सु । ए॒व । प्र॒जा॒तास्वि॑ति॒ प्र—जा॒ता॒सु । प्रा॒णापा॒ना-
वि॑ति॒ प्राण—अ॒पा॒नौ । द॒धा॒ति॒ । सोम॑म् । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । सौ॒म्याः । हि । दे॒वत॑या ।
प्र॒जा इति॑ प्र—जाः । य॒ज्ञम् । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । प्र॒जा इति॑ प्र—जाः । ए॒व । य॒ज्ञियाः॑ ।
क॒रो॒ति॒ । छन्दा॑श्सि । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । प॒शवः॑ । वै । छन्दा॑श्सि । प॒शून् । ए॒व ।
अवे॑ति॒ । रु॒न्धे । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ द्यावा॑—पृथि॒वी । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । प्र॒जा इति॑ प्र—
जाः । ए॒व । प्र॒जा॒ता इति॑ प्र—जा॒ताः । द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मि॒ति द्यावा॑—पृथि॒वीभ्या॑म् । उ॒भय॑तः ।
प॒रीति॑ । गृ॒ह्णा॒ति॒ । नभः॑ । ३ (५०) ॥ [३] ॥ दि॒व्यम् । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । प्र॒जाभ्य॑
इति॑ प्र—जा॒भ्यः । ए॒व । प्र॒जा॒ताभ्य॑ इति॑ प्र—जा॒ता॒भ्यः । वृ॒ष्टिम् । नीति॑ । य॒च्छति॑ । अ॒ग्निम् ।
वै॒श्वान॑रम् । ग॒च्छ । स्वाहा॑ । इति॑ । आ॒ह । प्र॒जा इति॑ प्र—जाः । ए॒व । प्र॒जा॒ता इति॑ प्र—जा॒ताः ।
अ॒स्याम् । प्र॒तीति॑ । स्था॒पय॑ति॒ । प्रा॒णाना॑मि॒ति प्र—अ॒नाना॑म् । वै । ए॒षः । अवे॑ति॒ । द्यति॑ । यः ।
अ॒व॒द्यती॑त्य॒व—द्यति॑ । गु॒दस्य॑ । मनः॑ । मे । हा॒दि॑ । य॒च्छ । इति॑ । आ॒ह । प्रा॒णानि॑ति॒ प्र—अ॒नान् ।
ए॒व । य॒था॒स्था॒नमि॑ति॒ यथा—स्था॒नम् । उ॒पेति॑ । ह॒यते॑ । प॒शोः । वै । आ॒ल॒ब्धस्ये॒त्या—ल॒ब्धस्य॑ ।
हृ॒दय॑म् । शुक् । ऋ॒च्छति॑ । सा । हृ॒दय॑शूलमि॒ति हृदय॑—शूलम् । ४ (५०) ॥ [४] ॥ अ॒भि ।
समि॑ति॒ । ए॒ति॒ । यत् । पृथि॑व्याम् । हृ॒दय॑शूलमि॒ति हृदय॑—शूलम् । उ॒द्वास॑येदित्यु॒त—वा॒सये॑त् ।
पृथि॑वीम् । शु॒चा । अ॒र्पये॑त् । यत् । अ॒प्स्वि॒त्यप्—सु । अ॒पः । शु॒चा । अ॒र्पये॑त् । शु॒ष्कस्य॑ । च ।
आ॒र्द्रस्य॑ । च । स॒न्धावि॑ति॒ सं—धौ । उ॒दि॒ति॒ । वा॒सय॑ति॒ । उ॒भय॑स्य । शा॒न्त्यै॑ । यम् । द्वि॒ष्टात् ।
तम् । ध्या॑येत् । शु॒चा । ए॒व । ए॒नम् । अ॒र्पय॑ति ॥ [५] ॥

(रेतौ मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिंशच्च)

॥ १ ॥

★

दे॒वाः । वै । य॒ज्ञम् । आ॒ग्नी॑द्ध्र इ॒त्याग्नि॑—इ॒द॒ध्रे । वी॑ति॒ । अ॒भज॑न्त । ततः॑ । यत् । अ॒त्य-
शि॑ष्य॒तेत्य॑ति—अ॒शि॑ष्यत । तत् । अ॒ब्रुव॑न्न । वस॑तु । नु । नः॑ । इ॒दम् । इति॑ । तत् । व॒सती॑व-
री॒णाम् । व॒सती॑व॒रि॒त्वमि॑ति॒ वसती॑व॒रि—त्वम् । तस्मि॑न्न । प्रा॒तः । न । समि॑ति॒ । अ॒श॒क्रुव॑न्न ।
तत् । अ॒प्स्वि॒त्यप्—सु । प्रे॑ति॒ । अ॒वेश॑यन्न । ताः । व॒सती॑व॒रीः । अ॒भव॑न्न । व॒सती॑व॒रीः । गृ॒ह्णा॒ति॒ ।
य॒ज्ञः । वै । व॒सती॑व॒रीः । य॒ज्ञम् । ए॒व । आ॒र॒भ्येत्या॑—र॒भ्य । गृ॒ही॒त्वा । उ॒पेति॑ । व॒सति॑ । यस्य॑ ।

अगृहीताः। अभीति। निम्रोचेदिति नि—म्रोचेत्। अनारब्ध इत्यना—रब्धः। अस्य। यज्ञः।
 स्यात्। ६ (५०) ॥ [६] ॥ यज्ञम्। वीति। छिन्द्यात्। ज्योतिष्या। वा। गृहीयात्। हिरण्यम्।
 वा। अवधायेत्यव—धाय। सशुक्राणामिति स—शुक्राणाम्। एव। गृह्णाति। यः। वा। ब्राह्मणः।
 बहुयाजीति बहु—याजी। तस्य। कुंभ्यानाम्। गृहीयात्। सः। हि। गृहीतवसतीवरीक इति
 गृहीत—वसतीवरीकः। वसतीवरीः। गृह्णाति। पशवः। वै। वसतीवरीः। पशून्। एव। आर-
 भ्येत्या—रभ्य। गृहीत्वा। उपेति। वसति। यत्। अन्वीपम्। तिष्ठन्न। गृहीयात्। निर्मार्गुका
 इति निः—मार्गुकाः। अस्मात्। पशवः। स्युः। प्रतीपम्। तिष्ठन्न। गृह्णाति। प्रतिरुद्धेति प्रति—
 रुद्ध। एव। अस्मै। पशून्। गृह्णाति। इन्द्रः। ७ (५०) ॥ [७] ॥ वृत्रम्। अहन्न। सः। अपः।
 अभीति। अग्नियत्। तासाम्। यत्। मेढ्यम्। यज्ञियम्। सदेवमिति स—देवम्। आसीत्। तत्।
 अतीति। अमुच्यत्। ताः। वहन्तीः। अभवन्न। वहन्तीनाम्। गृह्णाति। याः। एव। मेढ्याः।
 यज्ञियाः। सदेवा इति स—देवाः। आपः। तासाम्। एव। गृह्णाति। न। अन्तमाः। वहन्तीः।
 अतीति। इयात्। यत्। अन्तमाः। वहन्तीः। अतीयादित्यति—इयात्। यज्ञम्। अतीति।
 मन्येत। न। स्थावराणाम्। गृहीयात्। वरुणगृहीता इति वरुण—गृहीताः। वै। स्थावराः।
 यत्। स्थावराणाम्। गृहीयात्। ८ (५०) ॥ [८] ॥ वरुणेन। अस्य। यज्ञम्। ग्राहयेत्। यत्।
 वै। दिवा। भवति। अपः। रात्रिः। प्रेति। विशति। तस्मात्। ताम्राः। आपः। दिवा। ददृशे।
 यत्। नक्तम्। भवति। अपः। अहः। प्रेति। विशति। तस्मात्। चन्द्राः। आपः। नक्तम्।
 ददृशे। छायायै। च। आतपत् इत्या—तपतः। च। सन्धाविति सं—धौ। गृह्णाति। अहोरात्रयो-
 रित्यहः—रात्रयोः। एव। अस्मै। वर्णम्। गृह्णाति। हविष्मतीः। इमाः। आपः। इति। आह।
 हविष्कृतानामिति हविः—कृतानाम्। एव। गृह्णाति। हविष्मान्। अस्तु। ९ (५०) ॥ [९] ॥
 सूर्यः। इति। आह। सशुक्राणामिति स—शुक्राणाम्। एव। गृह्णाति। अनुष्टुभेत्यनु—स्तुभा।
 गृह्णाति। वाक्। वै। अनुष्टुगित्यनु—स्तुक्। वाचा। एव। एनाः। सर्वया। गृह्णाति। चतुष्पदयेति
 चतुः—पदया। ऋचा। गृह्णाति। त्रिः। सादयति। सप्त। समिति। पद्यन्ते। सप्तपदेति सप्त—
 पदा। शक्री। पशवः। शक्री। पशून्। एव। अवेति। रुन्धे। अस्मै। वै। लोकाय। गार्हपत्य
 इति गार्ह—पत्यः। एति। धीयते। अमुष्मै। आहवनीय इत्या—हवनीयः। यत्। गार्हपत्य

इति गार्ह—पत्ये। उपसादयेदित्युप—सादयेत्। अस्मिन्न। लोके। पशुमानिति पशु—मान्।
 स्यात्। यत्। आहवनीय इत्या—हवनीये। अमुष्मिन्न। १० (५०) ॥ [१०] ॥ लोके। पशु-
 मानिति पशु—मान्। स्यात्। उभयोः। उपेति। सादयति। उभयोः। एव। एनम्। लोकयोः।
 पशुमन्तमिति पशु—मन्तम्। करोति। सर्वतः। परीति। हरति। ररुषसाम्। अपहत्या इत्यप-
 हत्यै। इन्द्राग्नियोरितीन्द्र—अग्नियोः। भागधेयीरिति भाग—धेयीः। स्थ। इति। आह। यथा-
 यजुरिति यथा—यजुः। एव। एतत्। आग्नीदध्र इत्याग्नि—इदध्रे। उपेति। वासयति। एतत्।
 वै। यज्ञस्य। अपराजितमित्यपरा—जितम्। यत्। आग्नीदध्रमित्याग्नि—इदध्रम्। यत्। एव।
 यज्ञस्य। अपराजितमित्यपरा—जितम्। तत्। एव। एनाः। उपेति। वासयति। यतः। खलु।
 वै। यज्ञस्य। विततस्येति वि—ततस्य। न। क्रियते। तत्। अन्विति। यज्ञम्। ररुषांसि।
 अवेति। चरन्ति। यत्। वहन्तीनाम्। गृह्णाति। क्रियमाणम्। एव। तत्। यज्ञस्य। शये।
 ररुषसाम्। अनन्ववचारायेत्यननु—अवचाराय। न। हि। एताः। ईलयन्ति। एति। तृतीय-
 सवनादिति तृतीय—सवनात्। परीति। शोरे। यज्ञस्य। सन्तत्या इति सं—तत्यै ॥ [११] ॥

(स्या दिन्द्रो गृहीया दस्त्व मुष्मिन् क्रियते षड्विंशतिश्च)

॥ २ ॥

★

ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः। वदन्ति। सः। तु। वै। अदध्वर्युः। स्यात्। यः। सोमम्।
 उपावहरन्नित्युप—अवहरन्न। सर्वाभ्यः। देवताभ्यः। उपावहरेदित्युप—अवहरेत्। इति। हृदे।
 त्वा। इति। आह। मनुष्येभ्यः। एव। एतेन। करोति। मनसे। त्वा। इति। आह। पितृभ्य इति
 पितृ—भ्यः। एव। एतेन। करोति। दिवे। त्वा। सूर्याय। त्वा। इति। आह। देवेभ्यः। एव।
 एतेन। करोति। एतावतीः। वै। देवताः। ताभ्यः। एव। एनम्। सर्वाभ्यः। उपावहरतीत्युप—
 अवहरति। पुरा। वाचः। १२ (५०) ॥ [१२] ॥ प्रवदितोरिति प्र—वदितोः। प्रातरनुवाकमिति
 प्रातः—अनुवाकम्। उपाकरोतीत्युप—आकरोति। यावती। एव। वाक्। ताम्। अवेति। रुन्धे।
 अपः। अग्ने। अभिव्याहरतीत्यभि—व्याहरति। यज्ञः। वै। आपः। यज्ञम्। एव। अभीति।
 वाचम्। वीति। सृजति। सर्वाणि। छन्दांसि। अन्विति। आह। पशवः। वै। छन्दांसि।
 पशून्। एव। अवेति। रुन्धे। गायत्रिया। तेजस्कामस्येति तेजः—कामस्य। परीति। दृष्ट्यात्।

त्रिष्टुभा॑ । इन्द्रि॒यका॑म॒स्येतीन्द्रि॒य—का॑म॒स्य । जग॑त्या । प॒शुका॑म॒स्येति॑ प॒शु—का॑म॒स्य । अ॒नुष्टु॒भेत्य॑नु—स्तुभा॑ । प्र॒तिष्ठा॑का॒म॒स्येति॑ प्र॒तिष्ठा—का॑म॒स्य । प॒ङ्क्या॑ । य॒ज्ञका॑म॒स्येति॑ य॒ज्ञ—का॑म॒स्य । वि॒राजे॑ति वि—राजा॑ । अ॒न्नका॑म॒स्येत्य॒न्न—का॑म॒स्य । शृ॒णोतु॑ । अ॒ग्निः । स॒मिधे॑ति सं—इधा॑ । हव॑म् । १३ (५०) ॥ [१३] ॥ मे । इति॑ । आ॒ह । स॒वि॒तृप्र॑सूत इति॑ स॒वि॒तृ—प्र॑सूतः । ए॒व । दे॒व॒ताभ्यः॑ । नि॒वेद्ये॑ति नि—वेद्य॑ । अ॒पः । अ॒च्छ । ए॒ति । अ॒पः । इ॒ष्य । हो॒तः । इति॑ । आ॒ह । इ॒षित॑म् । हि । क॒र्म । क्रि॒यते॑ । मै॒त्रावरु॑ण॒स्येति॑ मै॒त्रा—वरु॑ण॒स्य । च॒मसा॑द॒ध्वर्य॑विति॑ च॒मस—अ॑द॒ध्वर्यो॑ । ए॒ति । द्र॒व । इति॑ । आ॒ह । मि॒त्रावरु॑णा॒विति॑ मि॒त्रा—वरु॑णौ । वै । अ॒पाम् । ने॒तारौ॑ । ता॒भ्याम् । ए॒व । ए॒नाः । अ॒च्छ । ए॒ति । दे॒वीः । आ॒पः । अ॒पाम् । न॒पात् । इति॑ । आ॒ह । आ॒ह॒त्येत्या॑—हु॒त्या । ए॒व । ए॒नाः । नि॒ष्क्री॑येति॑ निः—क्रीय॑ । गृ॒ह्णाति॑ । अथो॑ इति॑ । ह॒विष्कृ॑ताना॒मिति॑ ह॒विः—कृ॑ताना॒म् । ए॒व । अ॒भिघृ॑ताना॒मित्य॑भि—घृ॒ताना॑म् । गृ॒ह्णाति॑ । १४ (५०) ॥ [१४] ॥ कार्ष्णि॑ः । अ॒सि । इति॑ । आ॒ह । श॒र्मल॑म् । ए॒व । आ॒साम् । अ॒पेति॑ । प्ला॒वय॑ति । स॒मुद्र॑स्य । वः । अ॒खिष॑त्यै । उ॒दिति॑ । न॒ये । इति॑ । आ॒ह । तस्मा॑त् । अ॒द्यमा॑नाः । पी॒यमा॑नाः । आ॒पः । न । ख॒षीय॑न्ते । योनिः॑ । वै । य॒ज्ञस्य॑ । चा॒त्वा॒लम् । य॒ज्ञः । व॒सती॑वरीः । हो॒तृच॒मस॑मिति॑ हो॒तृ—च॒मस॑म् । च । मै॒त्रावरु॑ण॒च॒मस॑मिति॑ मै॒त्रावरु॑ण—च॒मस॑म् । च । स॒ंस्पर्श॑र्येति॑ सं—स्पर्श॑ । व॒सती॑वरीः । व्या॒नय॑तीति॑ वि—आ॒नय॑ति । य॒ज्ञस्य॑ । स॒योनि॑त्वायेति॑ स॒योनि—त्वाय॑ । अथो॑ इति॑ । स्वा॒त् । ए॒व । ए॒नाः । यो॒नैः । प्रेति॑ । ज॒नय॑ति । अ॒दध्व॑र्यो इति॑ । अ॒वैः । अ॒पा(३)ः । इति॑ । आ॒ह । उ॒त । ई॒म् । अ॒न॒न्नमुः॑ । उ॒त । इ॒माः । प॒श्य । इति॑ । वा॒व । ए॒तत् । आ॒ह । य॒दि । अ॒ग्निष्टो॑म इत्य॑ग्नि—स्तो॒मः । जु॒होति॑ । य॒दि । उ॒क्थ्यः॑ । प॒रिधा॑विति॑ प॒रि—धौ । नी॒ति । मा॒ष्टि । य॒दि । अ॒तिरा॑त्र इत्य॑ति—रा॒त्रः । य॒जुः । व॒दन्न॑ । प्रेति॑ । प॒द्यते॑ । य॒ज्ञक्र॑तूना॒मिति॑ य॒ज्ञ—क्र॑तूना॒म् । व्या॒वृत्त्या॑ इति॑ वि—आ॒वृत्त्यै॑ ॥ [१५] ॥

(वा॒चो ह॒व म॒भिघृ॑तानां ग॒ह्णात्यु॒ त प॒ञ्चविं॑शतिश्च)

॥ ३ ॥

★

दे॒वस्य॑ । त्वा । स॒वि॒तुः । प्र॒सव॑ इति॑ प्र—स॒वे । इति॑ । ग्रा॒वा॒णम् । ए॒ति । द॒त्ते । प्र॒सूत्या॑ इति॑ प्र—सू॒त्यै । अ॒श्विनो॑ः । बा॒हुभ्या॑मिति॑ बा॒हु—भ्या॑म् । इति॑ । आ॒ह । अ॒श्विनौ॑ । हि । दे॒वाना॑म् । अ॒दध्व॑र्यू

इति॑ । आस्ता॑म् । पू॒ष्णः । हस्ता॑भ्याम् । इति॑ । आ॒ह । यत्यै॑ । प॒शवः॑ । वै । सोमः॑ । व्या॒न इति॑
 वि—अ॒नः । उ॒पा॒शुसर्व॑न इत्यु॒पा॒शु—सर्व॑नः । यत् । उ॒पा॒शुसर्व॑नमित्यु॒पा॒शु—सर्व॑नम् ।
 अ॒भीति॑ । मिमी॑ते । व्या॒नमिति॑ वि—अ॒नम् । ए॒व । प॒शुषु॑ । द॒धाति॑ । इन्द्रा॑य । त्वा । इन्द्रा॑य ।
 त्वा । इति॑ । मिमी॑ते । इन्द्रा॑य । हि । सोमः॑ । आ॒हिय॑त इत्या॑—हिय॑ते । प॒ञ्च । कृ॒त्वः । यजु॑षा ।
 मिमी॑ते । १६ (५०) ॥ [१६] ॥ प॒ञ्चा॒ख्वरे॑ति प॒ञ्च—अ॒ख्वरा॑ । प॒ङ्क्तिः॑ । पा॒ङ्क्तः॑ । य॒ज्ञः । य॒ज्ञम् ।
 ए॒व । अ॒वेति॑ । रु॒न्धे । प॒ञ्च । कृ॒त्वः । तू॒ष्णीम् । द॒श । स॒मिति॑ । प॒द्यन्ते॑ । द॒शा॒ख्वरे॑ति द॒श—
 अ॒ख्वरा॑ । वि॒राडिति॑ वि—रा॒ट् । अ॒न्नम् । वि॒राडिति॑ वि—रा॒ट् । वि॒राजे॑ति वि—रा॒जा । ए॒व ।
 अ॒न्नाद्य॑मित्य॒न्न—अ॒द्यम् । अ॒वेति॑ । रु॒न्धे । श्वा॒त्राः । स्थ । वृ॒त्रतु॑र इति॑ वृ॒त्र—तु॑रः । इति॑ । आ॒ह ।
 ए॒षः । वै । अ॒पाम् । सोम॑पी॒थ इति॑ सोम—पी॒थः । यः । ए॒वम् । वेद॑ । न । अ॒प्स्वित्य॑प्—सु ।
 आ॒र्तिम् । ए॒ति । ऋ॒च्छति॑ । यत् । ते । सोम॑ । दि॒वि । ज्योतिः॑ । इति॑ । आ॒ह । ए॒भ्यः । ए॒व । ए॒नम् ।
 १७ (५०) ॥ [१७] ॥ लो॒केभ्यः॑ । स॒मिति॑ । भ॒रति॑ । सोमः॑ । वै । रा॒जा । दि॒शः । अ॒भीति॑ ।
 अ॒ब्रूया॑यत् । सः । दि॒शः । अ॒नु । प्रेति॑ । अ॒विश॑त् । प्राक् । अ॒पाक् । उ॒दक् । अ॒धराक् । इति॑ ।
 आ॒ह । दि॒ग्भ्य इति॑ दिक्—भ्यः । ए॒व । ए॒नम् । स॒मिति॑ । भ॒रति॑ । अथो॑ इति॑ । दि॒शः । ए॒व । अ॒स्मै ।
 अ॒वेति॑ । रु॒न्धे । अ॒म्ब । नीति॑ । स्वर॑ । इति॑ । आ॒ह । का॒मुकाः॑ । ए॒नम् । स्त्रियः॑ । भ॒वन्ति॑ । यः ।
 ए॒वम् । वेद॑ । यत् । ते । सोम॑ । अ॒दा॒भ्यम् । ना॒म । जा॒गृवि॑ । इति॑ । १८ (५०) ॥ [१८] ॥ आ॒ह ।
 ए॒षः । वै । सोम॑स्य । सोम॑पी॒थ इति॑ सोम—पी॒थः । यः । ए॒वम् । वेद॑ । न । सौ॒म्याम् । आ॒र्तिम् ।
 ए॒ति । ऋ॒च्छति॑ । घ्नन्ति॑ । वै । ए॒तत् । सोम॑म् । यत् । अ॒भिषु॑ण्वन्तीत्य॒भि—सु॒न्वन्ति॑ । अ॒शून् ।
 अ॒पेति॑ । गृ॒ह्णाति॑ । त्राय॑ते । ए॒व । ए॒नम् । प्रा॒णा इति॑ प्र—अ॒नाः । वै । अ॒शवः॑ । प॒शवः॑ । सोमः॑ ।
 अ॒शून् । पु॒नः । अ॒पीति॑ । सृ॒जति॑ । प्रा॒णानिति॑ प्र—अ॒नान् । ए॒व । प॒शुषु॑ । द॒धाति॑ । द्वौ॒द्वावि॑ति॒
 द्वौ—द्वौ । अ॒पीति॑ । सृ॒जति॑ । तस्मा॑त् । द्वौ॒द्वावि॑ति॒ द्वौ—द्वौ । प्रा॒णा इति॑ प्र—अ॒नाः ॥ [१९] ॥

(यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारिंशच्च)

॥ ४ ॥

प्रा॒ण इति॑ प्र—अ॒नः । वै । ए॒षः । यत् । उ॒पा॒शुरित्यु॑प—अ॒शुः । यत् । उ॒पा॒शुश्र॑या इत्यु॒-
 पा॒शु—अ॒ग्राः । ग्र॒हाः । गृ॒ह्यन्ते॑ । प्रा॒णमिति॑ प्र—अ॒नम् । ए॒व । अ॒नु । प्रेति॑ । य॒न्ति । अ॒रुणः॑ ।

ह। स्म। आह। औपवेशिरित्यौप—वेशिः। प्रातस्सवन इति प्रातः—सवने। एव। अहम्।
यज्ञम्। समिति। स्थापयामि। तेन। ततः। सङ्स्थितेनेति सं—स्थितेन। चरामि। इति। अष्टौ।
कृत्वः। अग्रे। अभीति। सुनोति। अष्टार्षरेत्यष्टा—अर्षरा। गायत्री। गायत्रम्। प्रातस्सव-
नमिति प्रातः—सवनम्। प्रातस्सवनमिति प्रातः—सवनम्। एव। तेन। आप्नोति। एकादश।
कृत्वः। द्वितीयम्। एकादशार्षरेत्येकादश—अर्षरा। त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभम्। माद्धन्दिनम्। २०
(५०) ॥ [२०] ॥ सवनम्। माद्धन्दिनम्। एव। सवनम्। तेन। आप्नोति। द्वादश। कृत्वः।
तृतीयम्। द्वादशार्षरेति द्वादश—अर्षरा। जगती। जागतम्। तृतीयसवनमिति तृतीय—
सवनम्। तृतीयसवनमिति तृतीय—सवनम्। एव। तेन। आप्नोति। एताम्। ह। वाव। सः।
यज्ञस्य। सङ्स्थितिमिति सं—स्थितिम्। उवाच। अस्कन्दाय। अस्कन्नम्। हि। तत्। यत्।
यज्ञस्य। सङ्स्थितस्येति सं—स्थितस्य। स्कन्दति। अथो इति। खलु। आहुः। गायत्री। वाव।
प्रातस्सवन इति प्रातः—सवने। न। अतिवाद इत्यति—वादे। इति। अनतिवादुक इत्यनति—
वादुकः। एनम्। भ्रातृव्यः। भवति। यः। एवम्। वेद। तस्मात्। अष्टावष्टावित्यष्टौ—अष्टौ।
२१ (५०) ॥ [२१] ॥ कृत्वः। अभिषुत्यमित्यभि—सुत्यम्। ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः।
वदन्ति। पवित्रवन्त इति पवित्र—वन्तः। अन्ये। ग्रहाः। गृह्यन्ते। किम्पवित्र इति किम्—
पवित्रः। उपांशुरित्युप—अंशुः। इति। वाक्पवित्र इति वाक्—पवित्रः। इति। ब्रूयात्।
वाचः। पतये। पवस्व। वाजिन्न। इति। आह। वाचा। एव। एनम्। पवयति। वृष्णः। अंशु-
भ्यामित्यंशु—भ्याम्। इति। आह। वृष्णः। हि। एतौ। अंशू इति। यौ। सोमस्य। गर्भस्ति-
पूत इति गर्भस्ति—पूतः। इति। आह। गर्भस्तिना। हि। एनम्। पवयति। देवः। देवानाम्।
पवित्रम्। असि। इति। आह। देवः। हि। एषः। २२ (५०) ॥ [२२] ॥ सन्न। देवानाम्।
पवित्रम्। येषाम्। भागः। असि। तेभ्यः। त्वा। इति। आह। येषाम्। हि। एषः। भागः।
तेभ्यः। एनम्। गृह्णाति। स्वाङ्कृतः। असि। इति। आह। प्राणमिति प्र—अनम्। एव। स्वम्।
अकृत। मधुमतीरिति मधु—मतीः। नः। इषः। कृधि। इति। आह। सर्वम्। एव। अस्मै।
इदम्। स्वदयति। विश्वेभ्यः। त्वा। इन्द्रियेभ्यः। दिव्येभ्यः। पार्थिवेभ्यः। इति। आह। उभ-
येषु। एव। देवमनुष्येचिति देव—मनुष्येषु। प्राणानिति प्र—अनान्। दधाति। मनः। त्वा। २३

(५०) ॥ [२३] ॥ अष्टु। इति। आह। मनः। एव। अश्नुते। उरु। अन्तरिखम्। अन्विति।
इहि। इति। आह। अन्तरिखदेवत्य इत्यन्तरिख—देवत्यः। हि। प्राण इति प्र—अनः।
स्वाहा। त्वा। सुभव इति सु—भवः। सूर्योय। इति। आह। प्राणा इति प्र—अनाः। वै। स्वभवस
इति स्व—भवसः। देवाः। तेषु। एव। परोखमिति परः—अखम्। जुहोति। देवेभ्यः। त्वा।
मरीचिपेभ्य इति मरीचि—पेभ्यः। इति। आह। आदित्यस्य। वै। रश्मयः। देवाः। मरीचिपा
इति मरीचि—पाः। तेषाम्। तत्। भागधेयमिति भाग—धेयम्। तान्। एव। तेन। प्रीणाति।
यदि। कामयेत। वरषुकः। पर्जन्यः। २४ (५०) ॥ [२४] ॥ स्यात्। इति। नीचा। हस्तेन।
नीति। मृज्यात्। वृष्टिम्। एव। नीति। यच्छति। यदि। कामयेत। अवर्षुकः। स्यात्। इति।
उत्तानेनेत्युत्—तानेन। नीति। मृज्यात्। वृष्टिम्। एव। उदिति। यच्छति। यदि। अभिचरेदि-
त्यभि—चरेत्। अमुम्। जहि। अथ। त्वा। होष्यामि। इति। ब्रूयात्। आहुतिमित्या—हुतिम्।
एव। एनम्। प्रेप्सन्निति प्र—ईप्सन्न। हन्ति। यदि। दूरे। स्यात्। एति। तमितोः। तिष्ठेत्।
प्राणमिति प्र—अनम्। एव। अस्य। अनुगत्येत्यनु—गत्यं। हन्ति। यदि। अभिचरेदित्यभि—
चरेत्। अमुष्य। २५ (५०) ॥ [२५] ॥ त्वा। प्राण इति प्र—अने। सादयामि। इति। सादयेत्।
असन्नः। वै। प्राण इति प्र—अनः। प्राणमिति प्र—अनम्। एव। अस्य। सादयति। षड्विरिति
षट्—भिः। अश्नुभिरित्यश्नु—भिः। पवयति। षट्। वै। ऋतवः। ऋतुभिरित्यृतु—भिः। एव।
एनम्। पवयति। त्रिः। पवयति। त्रयः। इमे। लोकाः। एभिः। एव। एनम्। लोकैः। पवयति।
ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः। वदन्ति। कस्मात्। सत्यात्। त्रयः। पशूनाम्। हस्तादाना
इति हस्त—आदानाः। इति। यत्। त्रिः। उपाश्नुमित्युप—अश्नुम्। हस्तेन। विगृह्णातीति
वि—गृह्णाति। तस्मात्। त्रयः। पशूनाम्। हस्तादाना इति हस्त—आदानाः। पुरुषः। हस्ती।
मर्कटः ॥ [२६] ॥

(माध्यन्दिन मध्याह्ने वेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च)

॥ ५ ॥

देवाः। वै। यत्। यज्ञे। अकुर्वत। तत्। असुराः। अकुर्वत। ते। देवाः। उपाश्शावि-
त्युप—अश्नौ। यज्ञम्। सङ्स्थाप्यमिति सं—स्थाप्यम्। अपश्यन्न। तम्। उपाश्शावित्युप—

अ॒शौ । समि॒ति । अ॒स्थाप॒यन्न॒ । ते । असु॒राः । वज्र॑म् । उ॒द्यत्ये॒त्युत्—य॒त्य । दे॒वान् । अ॒भीति॑ ।
 आ॒यन्त॒ । ते । दे॒वाः । बिभ्य॑तः । इन्द्र॑म् । उपे॒ति । अ॒धाव॒न्न । तान् । इन्द्रः॑ । अ॒न्तर्या॒मेणे॒त्यन्तः—
 या॒मेन॑ । अ॒न्तः । अ॒धत्त॒ । तत् । अ॒न्तर्या॒मस्ये॒त्यन्तः—या॒मस्य॑ । अ॒न्तर्या॒मत्वमि॒त्यन्तर्या॒म—
 त्वम् । यत् । अ॒न्तर्या॒म इत्य॑न्तः—या॒मः । गृह्य॑ते । भ्रातृ॒व्यान् । ए॒व । तत् । यज॑मानः । अ॒न्तः ।
 ध॒त्ते । अ॒न्तः । ते । २७ (५०) ॥ [२७] ॥ द॒धामि॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ द्यावा॑—पृथि॒वी । अ॒न्तः ।
 उ॒रु । अ॒न्तरि॑ख्यम् । इति॑ । आ॒ह । ए॒भिः । ए॒व । लो॒कैः । यज॑मानः । भ्रातृ॒व्यान् । अ॒न्तः ।
 ध॒त्ते । ते । दे॒वाः । अ॒मन्य॑न्त । इन्द्रः॑ । वै । इ॒दम् । अ॒भूत् । यत् । व॒यम् । स्मः । इति॑ । ते ।
 अ॒ब्रुव॑न्न । मघ॑व॒न्निति॑ मघ—व॒न्न । अ॒न्विति॑ । नः । ए॒ति । भ॒ज । इति॑ । स॒जोषा॑ इति॑ स—जोषाः ।
 दे॒वैः । अ॒वरैः । परैः॑ । च । इति॑ । अ॒ब्रवी॑त् । ये । च । ए॒व । दे॒वाः । परैः॑ । ये । च । अ॒वरैः । तान् ।
 उ॒भया॑न् । २८ (५०) ॥ [२८] ॥ अ॒न्वाभ॑ज॒दित्य॑नु—आभ॑जत् । स॒जोषा॑ इति॑ स—जोषाः ।
 दे॒वैः । अ॒वरैः । परैः॑ । च । इति॑ । आ॒ह । ये । च । ए॒व । दे॒वाः । परैः॑ । ये । च । अ॒वरैः । तान् ।
 उ॒भया॑न् । अ॒न्वाभ॑ज॒तीत्य॑नु—आभ॑जति । अ॒न्तर्या॒म इत्य॑न्तः—या॒मे । मघ॑व॒न्निति॑ मघ—व॒न्न ।
 मा॒दय॑स्व । इति॑ । आ॒ह । य॒ज्ञात् । ए॒व । यज॑मानम् । न । अ॒न्तः । ए॒ति । उ॒पया॑म॒गृही॑त इत्यु॒-
 पया॑म—गृही॑तः । अ॒सि । इति॑ । आ॒ह । अ॒पान॑स्ये॒त्यप—अ॒नस्य॑ । धृत्यै॑ । यत् । उ॒भौ । अ॒प-
 वि॒त्रौ । गृह्ये॑या॒ताम् । प्रा॒णमि॑ति॒ प्र—अ॒नम् । अ॒पान॑ इत्य॒प—अ॒नः । अनु॑ । नीति॑ । ऋ॒च्छेत् ।
 प्र॒मायु॑क इति॑ प्र—मायु॑कः । स्यात् । प॒वित्र॑वा॒निति॑ प॒वित्र—वा॒न् । अ॒न्तर्या॒म इत्य॑न्तः—या॒मः ।
 गृह्य॑ते । २९ (५०) ॥ [२९] ॥ प्रा॒णापा॑नयो॒रिति॑ प्रा॒ण—अ॒पा॒नयोः॑ । वि॒धृत्या॑ इति॑ वि—धृत्यै॑ ।
 प्रा॒णापा॑नावि॒ति प्रा॒ण—अ॒पा॒नौ । वै । ए॒तौ । यत् । उ॒पा॒श्वन्त॑र्या॒मावि॒त्युपा॑श्व—अ॒न्तर्या॒मौ ।
 व्या॒न इति॑ वि—अ॒नः । उ॒पा॑श्व॒सर्व॑न इत्यु॒पा॑श्व—सर्व॑नः । यम् । का॒मये॑त । प्र॒मायु॑क इति॑ प्र—
 मायु॑कः । स्यात् । इति॑ । अ॒संस्पृ॑ष्टा॒वित्य॑सं—स्पृ॒ष्टौ । तस्य॑ । सा॒दये॑त् । व्या॒नेने॑ति॒ वि—अ॒नेन॑ ।
 ए॒व । अ॒स्य । प्रा॒णापा॑नावि॒ति प्रा॒ण—अ॒पा॒नौ । वी॒ति । छि॒नत्ति॑ । ता॒जक् । प्रेति॑ । मी॒यते॑ । यम् ।
 का॒मये॑त । सर्व॑म् । आ॒युः । इ॒यात् । इति॑ । स॒ंस्पृ॑ष्टा॒विति॑ सं—स्पृ॒ष्टौ । तस्य॑ । सा॒दये॑त् । व्या॒नेने॑ति॒
 वि—अ॒नेन॑ । ए॒व । अ॒स्य । प्रा॒णापा॑नावि॒ति प्रा॒ण—अ॒पा॒नौ । समि॒ति । त॒नोति॑ । सर्व॑म् । आ॒युः ।
 ए॒ति ॥ [३०] ॥

(त उभयान् गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च)

॥ ६ ॥

★

वाक् । वै । एषा । यत् । ऐन्द्रवायव इत्यैन्द्र—वायवः । यत् । ऐन्द्रवायवाग्रा इत्यैन्द्रवायव—
अग्राः । ग्रहाः । गृह्यन्ते । वाचम् । एव । अनु । प्रेति । यन्ति । वायुम् । देवाः । अब्रुवन्न । सोमम् ।
राजानम् । हनाम् । इति । सः । अब्रवीत् । वरम् । वृणै । मद्ग्रा इति मत्—अग्राः । एव । वः ।
ग्रहाः । गृह्यन्ते । इति । तस्मात् । ऐन्द्रवायवाग्रा इत्यैन्द्रवायव—अग्राः । ग्रहाः । गृह्यन्ते । तम् ।
अग्नन् । सः । अपूयत् । तम् । देवाः । न । उपेति । अधृष्णुवन्न । ते । वायुम् । अब्रुवन्न । इमम् ।
नः । स्वदय । ३१ (५०) ॥ [३१] ॥ इति । सः । अब्रवीत् । वरम् । वृणै । मद्देवत्यानीति मत्—
देवत्यानि । एव । वः । पात्राणि । उच्यन्ते । इति । तस्मात् । नानादेवत्यानीति नाना—देव-
त्यानि । सन्ति । वायव्यानि । उच्यन्ते । तम् । एभ्यः । वायुः । एव । अस्वदयत् । तस्मात् । यत् ।
पूरयति । तत् । प्रवात इति प्र—वाते । वीति । सजन्ति । वायुः । हि । तस्य । पवयिता । स्वद-
यिता । तस्य । विग्रहणमिति वि—ग्रहणम् । न । अविन्दन्न । सा । अदितिः । अब्रवीत् । वरम् ।
वृणै । अथ । मया । वीति । गृहीदध्वम् । मद्देवत्या इति मत्—देवत्याः । एव । वः । सोमाः । ३२
(५०) ॥ [३२] ॥ सन्नाः । असन्न । इति । उपयामगृहीत इत्युपयाम—गृहीतः । असि । इति ।
आह । अदितिदेवत्या इत्यदिति—देवत्याः । तेन । यानि । हि । दारुमयाणीति दारु—मयानि ।
पात्राणि । अस्यै । तानि । योनैः । संभूतानीति सं—भूतानि । यानि । मृन्मयानीति मृत्—मयानि ।
सारखादिति स—अखात् । तानि । अस्यै । तस्मात् । एवम् । आह । वाक् । वै । पराची । अव्या-
कृतेत्यवि—आकृता । अवदत् । ते । देवाः । इन्द्रम् । अब्रुवन्न । इमाम् । नः । वाचम् । व्याकु-
र्विति वि—आकुरु । इति । सः । अब्रवीत् । वरम् । वृणै । मह्यम् । च । एव । एषः । वायवे ।
च । सह । गृह्यातै । इति । तस्मात् । ऐन्द्रवायव इत्यैन्द्र—वायवः । सह । गृह्यते । ताम् । इन्द्रः ।
मद्भ्यतः । अवक्रम्येत्यव—क्रम्य । व्याकरोदिति वि—आकरोत् । तस्मात् । इयम् । व्याकृतेति
वि—आकृता । वाक् । उद्यते । तस्मात् । सकृत् । इन्द्राय । मद्भ्यतः । गृह्यते । द्विः । वायवे । द्वौ ।
हि । सः । वरौ । अवृणीत ॥ [३३] ॥

(स्वदय सोमाः सहा द्वाविंशतिश्च)

॥ ७ ॥

★

मित्रम्। देवाः। अब्रुवन्न। सोमम्। राजानम्। हनाम्। इति। सः। अब्रवीत्। न। अहम्।
 सर्वस्य। वै। अहम्। मित्रम्। अस्मि। इति। तम्। अब्रुवन्न। हनाम्। एव। इति। सः।
 अब्रवीत्। वरम्। वृणै। पर्यसा। एव। मे। सोमम्। श्रीणन्न। इति। तस्मात्। मैत्रावरुणमिति
 मैत्रा—वरुणम्। पर्यसा। श्रीणन्ति। तस्मात्। पशवः। अपेति। अक्रामन्न। मित्रः। सन्न।
 क्रूरम्। अकः। इति। क्रूरम्। इव। खलु। वै। एषः। ३४ (५०) ॥ [३४] ॥ करोति। यः।
 सोमेन। यजते। तस्मात्। पशवः। अपेति। क्रामन्ति। यत्। मैत्रावरुणमिति मैत्रा—वरुणम्।
 पर्यसा। श्रीणाति। पशुभिरिति पशु—भिः। एव। तत्। मित्रम्। समर्द्धयतीति सं—अर्द्धयति।
 पशुभिरिति पशु—भिः। यजमानम्। पुरा। खलु। वाव। एवम्। मित्रः। अवेत्। अपेति। मत्।
 क्रूरम्। चक्रुषः। पशवः। क्रमिष्यन्ति। इति। तस्मात्। एवम्। अवृणीत। वरुणम्। देवाः।
 अब्रुवन्न। त्वया। अशभुवेत्यश—भुवा। सोमम्। राजानम्। हनाम्। इति। सः। अब्रवीत्।
 वरम्। वृणै। मह्यम्। च। ३५ (५०) ॥ [३५] ॥ एव। एषः। मित्राय। च। सह। गृह्यते।
 इति। तस्मात्। मैत्रावरुण इति मैत्रा—वरुणः। सह। गृह्यते। तस्मात्। राज्ञा। राजानम्।
 अशभुवेत्यश—भुवा। घ्नन्ति। वैश्येन। वैश्यम्। शूद्रेण। शूद्रम्। न। वै। इदम्। दिवा।
 न। नक्तम्। आसीत्। अव्यावृत्तमित्यवि—आवृत्तम्। ते। देवाः। मित्रावरुणाविति मित्रा—
 वरुणौ। अब्रुवन्न। इदम्। नः। वीति। वासयतम्। इति। तौ। अब्रूताम्। वरम्। वृणावहै।
 एकः। एव। आवत्। पूर्वः। ग्रहः। गृह्यते। इति। तस्मात्। ऐन्द्रवायव इत्यैन्द्र—वायवः।
 पूर्वः। मैत्रावरुणादिति मैत्रा—वरुणात्। गृह्यते। प्राणापानाविति प्राण—अपानौ। हि। एतौ।
 यत्। उपाश्वन्तर्यामावित्युपाश्व—अन्तर्यामौ। मित्रः। अहः। अजनयत्। वरुणः। रात्रिम्।
 ततः। वै। इदम्। वीति। औच्छत्। यत्। मैत्रावरुण इति मैत्रा—वरुणः। गृह्यते। व्युष्ट्या इति
 वि—उष्ट्रै ॥ [३६] ॥

(एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च)

॥ ८ ॥

★

यज्ञस्य॑। शिरः॑। अ॒च्छिद्य॑त। ते। दे॒वाः। अ॒श्विनौ॑। अ॒ब्रुव॑न्न। भि॒षजौ॑। वै। स्थः॑। इ॒दम्।
यज्ञस्य॑। शिरः॑। प्रतीति॑। ध॒त्तम्। इति॑। तौ। अ॒ब्रूता॑म्। वर॑म्। वृ॒णाव॑है। ग्र॒हः। ए॒व।
नौ। अत्र॑। अपीति॑। गृ॒ह्यता॑म्। इति॑। ताभ्या॑म्। ए॒तम्। आ॒श्विनम्। अ॒गृह्ण॑न्न। ततः॑। वै।
तौ। यज्ञस्य॑। शिरः॑। प्रतीति॑। अ॒धत्ता॑म्। यत्। आ॒श्विनः। गृ॒ह्यते॑। यज्ञस्य॑। निष्कृ॑त्या इति॑
निः—कृत्यै॑। तौ। दे॒वाः। अ॒ब्रुव॑न्न। अपू॑तौ। वै। इ॒मौ। म॒नुष्य॑चराविति॑ म॒नुष्य—च॒रौ। ३७
(५०) ॥ [३७] ॥ भि॒षजौ॑। इति॑। तस्मा॑त्। ब्रा॒ह्मणे॑न। भे॒षज॑म्। न। का॒र्यम्। अपू॑तः।
हि। ए॒षः। अ॒मे॒द्ध्यः। यः। भि॒षक्। तौ। ब॒हिष्प॑व॒माने॑नेति॑ ब॒हिः—प॑व॒माने॑न। प॒वयि॑त्वा।
ताभ्या॑म्। ए॒तम्। आ॒श्विनम्। अ॒गृह्ण॑न्न। तस्मा॑त्। ब॒हिष्प॑व॒मान इति॑ ब॒हिः—प॑व॒माने॑। स्तु॒ते।
आ॒श्विनः। गृ॒ह्यते॑। तस्मा॑त्। ए॒वम्। वि॒दुषा॑। ब॒हिष्प॑व॒मान इति॑ ब॒हिः—प॑व॒मानः। उ॒प॒सद्य॑
इत्यु॒प—सद्यः॑। प॒वित्र॑म्। वै। ब॒हिष्प॑व॒मान इति॑ ब॒हिः—प॑व॒मानः। आ॒त्मान॑म्। ए॒व। प॒वय॑ते।
तयोः॑। त्रे॒धा। भै॒षज्य॑म्। वि। नीति॑। अ॒दधुः॑। अ॒ग्नौ। तृती॑यम्। अ॒प्स्वि॒त्यप॑—सु। तृती॑यम्।
ब्रा॒ह्मणे॑। तृती॑यम्। तस्मा॑त्। उ॒द॒पात्र॑मित्यु॒द—पा॒त्रम्। ३८ (५०) ॥ [३८] ॥ उ॒प॒नि॒धाये॑
त्यु॒प—नि॒धाय॑। ब्रा॒ह्मण॑म्। द॒र्खि॒णतः॑। नि॒षाद्ये॑ति नि—साद्य॑। भे॒षज॑म्। कुर्या॑त्। याव॑त्। ए॒व।
भे॒षज॑म्। तेन॑। क॒रोति॑। स॒म॒र्द्धुक॑मिति॑ सं—अ॒र्द्धुक॑म्। अ॒स्य। कृत॑म्। भ॒वति॑। ब्र॒ह्मवा॑दिन इति॑
ब्र॒ह्म—वा॑दिनः। व॒दन्ति॑। कस्मा॑त्। स॒त्यात्। ए॒कपा॒त्रा इत्ये॑क—पा॒त्राः। द्वि॒दे॒वत्या॑ इति॑ द्वि—
दे॒वत्याः॑। गृ॒ह्यन्ते॑। द्वि॒पात्रा॑ इति॑ द्वि—पा॒त्राः। हू॒यन्ते॑। इति॑। यत्। ए॒कपा॒त्रा इत्ये॑क—पा॒त्राः।
गृ॒ह्यन्ते॑। तस्मा॑त्। ए॒कः। अ॒न्तर॑तः। प्रा॒ण इति॑ प्र—अ॒नः। द्वि॒पात्रा॑ इति॑ द्वि—पा॒त्राः। हू॒यन्ते॑।
तस्मा॑त्। द्वौ॒द्वौ॒विति॑ द्वौ—द्वौ। ब॒हिष्ठा॑त्। प्रा॒णा इति॑ प्र—अ॒नाः। प्रा॒णा इति॑ प्र—अ॒नाः। वै।
ए॒ते। यत्। द्वि॒दे॒वत्या॑ इति॑ द्वि—दे॒वत्याः॑। प॒शवः॑। इ॒डा। यत्। इ॒डाम्। पूर्वा॑म्। द्वि॒दे॒वत्ये॑भ्य॒
इति॑ द्वि—दे॒वत्ये॑भ्यः। उ॒प॒ह्वये॑तेत्यु॒प—ह्वये॑त। ३९ (५०) ॥ [३९] ॥ प॒शुभि॑रिति॑ प॒शु—भिः॑।
प्रा॒णानि॑ति प्र—अ॒नान्। अ॒न्तः। द॒धी॑त। प्र॒मायु॑क इति॑ प्र—मा॒यु॒कः। स्या॑त्। द्वि॒दे॒वत्या॑नि॒ति
द्वि—दे॒वत्या॑न्। भ॒र्खयि॑त्वा। इ॒डाम्। उ॒पेति॑। हू॒यते॑। प्रा॒णानि॑ति प्र—अ॒नान्। ए॒व। आ॒त्मन्।
धि॒त्वा। प॒शून्। उ॒पेति॑। हू॒यते॑। वाक्। वै। ऐ॒न्द्रवा॑यव इत्यै॒न्द्र—वा॑यवः। च॒र्खुः। मै॒त्राव॑रुण
इति॑ मै॒त्रा—व॑रुणः। श्रो॒त्रम्। आ॒श्विनः। पु॒रस्ता॑त्। ऐ॒न्द्रवा॑यवमित्यै॒न्द्र—वा॑यवम्। भ॒र्खयि॑ति॑।

तस्मात्। पुरस्तात्। वाचा। वदति। पुरस्तात्। मैत्रावरुणमिति मैत्रा—वरुणम्। तस्मात्। पुरस्तात्। चरुषुषा। पश्यति। सर्वतः। परिहारमिति परि—हारम्। आश्विनम्। तस्मात्। सर्वतः। श्रोत्रेण। शृणोति। प्राणा इति प्र—अनाः। वै। एते। यत्। द्विदेवत्या इति द्वि—देवत्याः। ४० (५०) ॥ [४०] ॥ अरिक्तानि। पात्राणि। सादयति। तस्मात्। अरिक्ताः। अन्तरतः। प्राणा इति प्र—अनाः। यतः। खलु। वै। यज्ञस्य। विततस्येति वि—ततस्य। न। क्रियते। तत्। अन्विति। यज्ञम्। ररुषांसि। अवेति। चरन्ति। यत्। अरिक्तानि। पात्राणि। सादयति। क्रियमाणम्। एव। तत्। यज्ञस्य। शये। ररुषसाम्। अनन्ववचारायेत्यननु—अवचाराय। दखिणस्य। हविर्द्धानस्येति हविः—धानस्य। उत्तरस्यामित्युत्—तरस्याम्। वर्तन्याम्। सादयति। वाचि। एव। वाचम्। दधाति। एति। तृतीयसवनादिति तृतीय—सवनात्। परीति। शोरे। यज्ञस्य। सन्तत्या इति सं—तत्यै ॥ [४१] ॥

(मनुष्यचरा वुदपात्र मुपह्वयेत द्विदेवत्याः षड्वारिश्शच्च)

॥ ९ ॥

★

बृहस्पतिः। देवानाम्। पुरोहित इति पुरः—हितः। आसीत्। शण्डामर्काविति शण्डा—मर्कौ। असुराणाम्। ब्रह्मण्वन्त इति ब्रह्मण्—वन्तः। देवाः। आसन्न। ब्रह्मण्वन्त इति ब्रह्मण्—वन्तः। असुराः। ते। अन्यः। अन्यम्। न। अशक्रुवन्न। अभिभवितुमित्यभि—भवितुम्। ते। देवाः। शण्डामर्काविति शण्डा—मर्कौ। उपेति। अमन्त्रयन्त। तौ। अब्रूताम्। वरम्। वृणावहै। ग्रहौ। एव। नौ। अत्र। अपीति। गृह्येताम्। इति। ताभ्याम्। एतौ। शुक्रामन्थिनाविति शुक्रा—मन्थिनौ। अगृह्णन्। ततः। देवाः। अभवन्न। परेति। असुराः। यस्य। एवम्। विदुषः। शुक्रामन्थिनाविति शुक्रा—मन्थिनौ। गृह्येते इति। भवति। आत्मना। परेति। ४२ (५०) ॥ [४२] ॥ अस्य। भ्रातृव्यः। भवति। तौ। देवाः। अपनुद्येत्यप—नुद्य। आत्मने। इन्द्राय। अजुहवुः। अपनुत्तावित्यप—नुत्तौ। शण्डामर्काविति शण्डा—मर्कौ। सह। अमुना। इति। ब्रूयात्। यम्। द्विष्यात्। यम्। एव। द्वेष्टि। तेन। एनौ। सह। अपेति। नुदते। सः। प्रथमः। सङ्कृतिरिति सं—कृतिः। विश्वकर्मेति विश्व—कर्मा। इति। एव। एनौ। आत्मने। इन्द्राय। अजुहवुः। इन्द्रः। हि। एतानि। रूपाणि। करिक्त्। अचरत्। असौ। वै। आदित्यः। शुक्रः।

चन्द्रमाः। मन्थी। अपिगृह्येत्यपि—गृह्य। प्राञ्चौ। निरिति। ४३ (५०) ॥ [४३] ॥ क्रामतः। तस्मात्। प्राञ्चौ। यन्तौ। न। पश्यन्ति। प्रत्यञ्चौ। आवृत्येत्या—वृत्य। जुहुतः। तस्मात्। प्रत्यञ्चौ। यन्तौ। पश्यन्ति। चख्षुषी इति। वै। एते इति। यज्ञस्य। यत्। शुक्रामन्थिनाविति शुक्रा—मन्थिनौ। नासिका। उत्तरवेदिरित्युत्तर—वेदिः। अभितः। परिक्रम्येति परि—क्रम्य। जुहुतः। तस्मात्। अभितः। नासिकाम्। चख्षुषी इति। तस्मात्। नासिकया। चख्षुषी इति। विधृते इति वि—धृते। सर्वतः। परीति। क्रामतः। रख्षसाम्। अपहत्या इत्यप—हृत्यै। देवाः। वै। याः। प्राचीः। आहुतीरित्या—हुतीः। अजुहवुः। ये। पुरस्तात्। असुराः। आसन्न। तान्। ताभिः। प्रेति। ४४ (५०) ॥ [४४] ॥ अनुदन्त। याः। प्रतीचीः। ये। पश्चात्। असुराः। आसन्न। तान्। ताभिः। अपेति। अनुदन्त। प्राचीः। अन्याः। आहुतय इत्या—हुतयः। ह्यन्ते। प्रत्यञ्चौ। शुक्रामन्थिनाविति शुक्रा—मन्थिनौ। पश्चात्। च। एव। पुरस्तात्। च। यजमानः। भ्रातृव्यान्। प्रेति। नुदते। तस्मात्। पराचीः। प्रजा इति प्र—जाः। प्रेति। वीयन्ते। प्रतीचीः। जायन्ते। शुक्रामन्थिनाविति शुक्रा—मन्थिनौ। वै। अन्विति। प्रजा इति प्र—जाः। प्रेति। जायन्ते। अत्रीः। च। आद्याः। च। सुवीरा इति सु—वीराः। प्रजा इति प्र—जाः। प्रजनयन्निति प्र—जनयन्न। परीति। इहि। शुक्रः। शुक्रशौचिषेति शुक्र—शौचिषा। ४५ (५०) ॥ [४५] ॥ सुप्रजा इति सु—प्रजाः। प्रजा इति प्र—जाः। प्रजनयन्निति प्र—जनयन्न। परीति। इहि। मन्थी। मन्थिशौचिषेति मन्थि—शौचिषा। इति। आह। एताः। वै। सुवीरा इति सु—वीराः। याः। अत्रीः। एताः। सुप्रजा इति सु—प्रजाः। याः। आद्याः। यः। एवम्। वेद। अत्री। अस्य। प्रजेति प्र—जा। जायते। न। आद्या। प्रजापतेरिति प्रजा—पतेः। अखिषे। अश्वयत्। तत्। परेति। अपतत्। तत्। विकङ्कतमिति वि—कङ्कतम्। प्रेति। अविशत्। तत्। विकङ्कत इति वि—कङ्कते। न। अरमत। तत्। यवम्। प्रेति। अविशत्। तत्। यवे। अरमत। तत्। यवस्य। ४६ (५०) ॥ [४६] ॥ यवत्वमिति यव—त्वम्। यत्। वैकङ्कतम्। मन्थिपात्रमिति मन्थि—पात्रम्। भवति। सक्तुभिरिति सक्तु—भिः। श्रीणाति। प्रजापतेरिति प्रजा—पतेः। एव। तत्। चख्षुः। समिति। भरति। ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः। वदन्ति। कस्मात्। सत्यात्। मन्थिपात्रमिति मन्थि—पात्रम्। सदः। न। अश्नुते। इति। आर्तपात्रमित्यार्त—पात्रम्। हि। इति।

ब्रूयात्। यत्। अश्नुवीत्। अन्धः। अदध्वर्युः। स्यात्। आर्तिम्। एति। ऋच्छेत्। तस्मात्।
न। अश्नुते ॥ [४७] ॥

(आत्मना परा नि ष शुक्रशौचिषा यवस्य सप्तत्रिंशच्च)

॥ १० ॥

★

देवाः। वै। यत्। यज्ञे। अकुर्वत्। तत्। असुराः। अकुर्वत्। ते। देवाः। आग्रयणाग्रानित्या-
ग्रयण—अग्रान्। ग्रहान्। अपश्यन्न। तान्। अगृह्णत्। ततः। वै। ते। अग्रम्। परीति। आयन्न।
यस्य। एवम्। विदुषः। आग्रयणाग्रा इत्याग्रयण—अग्राः। ग्रहाः। गृह्यन्ते। अग्रम्। एव।
समानानाम्। परीति। एति। रुग्णवत्येति रुग्ण—वत्या। ऋचा। भ्रातृव्यवत् इति भ्रातृव्य-
वतः। गृहीयात्। भ्रातृव्यस्य। एव। रुत्त्वा। अग्रम्। समानानाम्। परीति। एति। ये। देवाः।
दिवि। एकादश। स्थ। इति। आह। ४८ (५०) ॥ [४८] ॥ एतावतीः। वै। देवताः। ताभ्यः।
एव। एनम्। सर्वाभ्यः। गृह्णाति। एषः। ते। योनिः। विश्वेभ्यः। त्वा। देवेभ्यः। इति। आह।
वैश्वदेव इति वैश्व—देवः। हि। एषः। देवतया। वाक्। वै। देवेभ्यः। अपेति। अक्रामत्। यज्ञाय।
अतिष्ठमाना। ते। देवाः। वाचि। अपक्रान्तायामित्यप—क्रान्तायाम्। तूष्णीम्। ग्रहान्। अगृ-
ह्णत्। सा। अमन्यत। वाक्। अन्तः। यन्ति। वै। मा। इति। सा। आग्रयणम्। प्रति।
एति। अगच्छत्। तत्। आग्रयणस्य। आग्रयणत्वमित्याग्रयण—त्वम्। ४९ (५०) ॥ [४९] ॥
तस्मात्। आग्रयणे। वाक्। वीति। सृज्यते। यत्। तूष्णीम्। पूर्वे। ग्रहाः। गृह्यन्ते। यथा।
थ्सारी। इयति। मे। आखः। इयति। न। अपेति। राथस्यामि। इति। उपावसृजतीत्युप—
अवसृजति। एवम्। एव। तत्। अदध्वर्युः। आग्रयणम्। गृहीत्वा। यज्ञम्। आरभ्येत्या—रभ्य।
वाचम्। वीति। सृजते। त्रिः। हिम्। करोति। उद्गातृनित्युत्—गातृन्। एव। तत्। वृणीते।
प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। वै। एषः। यत्। आग्रयणः। यत्। आग्रयणम्। गृहीत्वा। हिङ्करो-
तीति हिम्—करोति। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। एव। ५० (५०) ॥ [५०] ॥ तत्। प्रजा इति
प्र—जाः। अभीति। जिघ्रति। तस्मात्। वथ्सम्। जातम्। गौः। अभीति। जिघ्रति। आत्मा।
वै। एषः। यज्ञस्य। यत्। आग्रयणः। सर्वनेसवन इति सर्वने—सवने। अभीति। गृह्णाति।
आत्मन्। एव। यज्ञम्। समिति। तनोति। उपरिष्टत्। एति। नयति। रेतः। एव। तत्। दधाति।

अधस्तात्। उपेति। गृह्णाति। प्रेति। जनयति। एव। तत्। ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः।
वदन्ति। कस्मात्। सत्यात्। गायत्री। कनिष्ठा। छन्दसाम्। सती। सर्वाणि। सर्वनानि। वहति।
इति। एषः। वै। गायत्रियै। वथ्सः। यत्। आग्रयणः। तम्। एव। तत्। अभिनिवर्तमित्यभि—
निवर्तम्। सर्वाणि। सर्वनानि। वहति। तस्मात्। वथ्सम्। अपाकृतमित्यप—आकृतम्। गौः।
अभ। नीति। वर्तते ॥ [५१] ॥

(आहाऽऽ ग्रयणत्वं प्रजापतिरेवेति विश्वश्रुतिश्च)

॥ ११ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

षष्ठकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः — पद पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
११	५१

